

Облехíпата – egy kevésbé ismert, de ígéretes gyümölcstermő növény.

Автор(и): ас. Кирил Кръстев, Институт по декоративни и лечебни растения – София

Дата: 27.04.2025 Брой: 4/2025

A homoktövis, más néven homoktövisbogyó, homokfűz vagy szibériai ananász, 1–3 m magas évelő cserje vagy akár 3–6 m magas fa, a fajtától függően kerek, tömör, széttartó vagy piramis alakú koronával. Az ókori görögök Hippophaének – „fénylő lovat” – nevezték, és levelei a verseny- és háborús lovak étrendjének részét képezték.

Ez a gyümölcstermő növény az *Elaeagnaceae* Sindl családba, a *Hippophae* L. nemzetségbe tartozik. Jellegzetes vonása, hogy a gyökereken és a különböző rendű ágakon gyökérgubacsképződés figyelhető meg, amelynek köszönhetően – a talajbaktériumokkal szimbiózisban – kötött nitrogént képes megkötni, hasonlóan a hüvelyesekhez. A három faj közül – *H. thibetana* Schlecht, *H. salicifolia* D. Don és *H. rhamnoides* L. – csak a *H. rhamnoides* L. rendelkezik gazdasági jelentőséggel és értékes tulajdonságokkal az emberi egészség, a

kozmetikai ipar, a gyógyszerészet és az orvostudomány számára, több mint 190 hatóanyagának köszönhetően. Parkok és kertek díszítésére is felhasználható, mivel magas díszértékkel bír – vonzó levelei és a bogyókkal megrakott hosszú termőhajtásai miatt.

A termést a harmadik év után hozza. A homoktővis gyümölcsseinek legértékesebb tulajdonsága a gyümölcsbőrben és a magvakban található homoktővisolaj – friss gyümölcsökben akár 6–7%, egyes fajtáknál eléri a 10%-ot. Az olaj összetétele összetett: 40–50 mg/% karotinoid, 100–160 mg/% E-vitamin, 2,70–5,60 mg/% K1-vitamin, 240–280 mg/% szterol és nagy mennyiségű telített és telítetlen zsírsav.

Ennek a bogyós növénynek a gyümölcssei kivételesen gazdag és változatos kémiai összetétellel rendelkeznek: szénhidrát – 4,56–16,86%, túlnyomórészt monoszacharidok; szerves savak – 1,53–3,35%; pektin – 0,31–0,34%; cserzőanyagok és aromás anyagok 0,14–0,29%.

Az E-vitamin tartalom magas – 8–16 mg/%, valamint a C-vitaminé, amely elérheti a 300–500 mg/%-ot. A gyümölcsbőr a következő vitaminokat is tartalmazza: A (1,99–18,50 mg/%), B₁ (akár 0,035 mg/%), B₂ (akár 0,06 mg/%), folsav (akár 0,08 mg/%), K (2,7–5,6 mg/%), P (250–700 mg/%), valamint egyéb biológiailag aktív vegyületek (mg/%): triterpénsavak (20–110), szerotonin (akár 2,5), betain (90–360), kumarinok (1–2,4) és oxikumarinok (75–90).

A homoktövisolaj baktériumölő, sebgyógyító és fájdalomcsillapító hatású, ezért használják gyomorfekély, patkánybelek fekélyes betegsége, egyes nőgyógyászati megbetegedések, nehezen gyógyuló sebek kezelésére és általános erősítőként.

Az ókori mongol, ókori görög, kínai és tibeti orvoslásban a homoktövis gyümölcsét epeúti megbetegedések, bőrbetegségek, reuma és köszvény kezelésére használták. A gyümölcsökből készült lével, valamint a gyümölcsök és hajtások főzetével a hajhullás ellen küzdenek.

A homoktövisnek specifikus igényei vannak a termőhelyi viszonyokkal szemben.

Fagytűrő növény – mély nyugalmi állapotban $-45\text{--}50^{\circ}\text{C}$ -ig ellenáll (szibériai és mongol formák), de nálunk – a hőmérséklet-ingadozásokkal és időszakos felmelegedésekkel jellemezhető teleken – a télállósága meredeken csökken.

A homoktövis nagyon igényes a talaj- és levegő páratartalommal szemben, és nem tűri sem a magas levegőhőmérsékletet, sem a szárazságot. Ennek oka a sekély gyökérrendszere.

Ezért a növény sikeres termesztéséhez hűvösebb, viszonylag kis hőmérséklet-ingadozású és nagyobb csapadékú régiókra van szükség.

A homoktövis igényes a talajviszonyokkal szemben; jól nő és terem könnyű mechanikai összetételű, jó vízelvezetésű, enyhén savas vagy semleges kémhatású – pH 6,5–7, foszfátban gazdag, magas humusztartalommal és szerves maradványokkal rendelkező talajokon. Nehezen viseli a nehéz és vízzel telített talajokat.

Ez a bogyós növény fényigényes. Erős árnyékolás alatt magasra nő, gyengén ágazik és későn lép termőre.

Ezért a homoktövis ültetésére kijelölt területeknek a lehető legjobban meg kell felelniük az igényeinek.

A számára legmegfelelőbb talajok a könnyűek – alluviális, barna erdőtalaj, karbonátos, szürkebarna erdőtalaj és sötétszürke talajok.

Az elsődleges talajművelés 40–50 cm mélységben történik. Az ültetés előtti trágyázást 4–5 t/ha szerves trágyával ez előtt vagy az előző évben végzik. További 80–100 kg/ha szuperfoszfátot és 20–30 kg/ha kálium-szulfátot adnak be. Ha nem lehetséges a teljes terület trágyázása, akkor minden ültetőgödörbe 5–6 kg istállótrágyát, 80–100 g szuperfoszfátot és 25–30 g kálium-szulfátot helyeznek, alaposan összekeverve talajjal.

A legmegfelelőbb ültetési időszak az ősz, de tavaszi ültetés is lehetséges, legkésőbb április végéig. Az előnyben részesített ültetőanyag két- és hároméves gyökeresedett palánta. Az ültetés 50 cm mély árkokba vagy ültetőgödörbe történik – 40 x 50 cm és 35–40 cm mély. Nehezebb talajokon vízelvezetés szükséges, a feltöltés

pedig egyenlő arányban kevert talaj-, homok- és tőzegkeverékkel történik. Az ültetési távolságok 3,5–4 m a sorok között és 2–2,5 m a soron belül. A gyökérnyak 5–10 cm-rel a talajfelszín felett kell, hogy legyen. Ültetés után a növényeket nem metszik vissza. Minden növényt 10–15 l vízzel öntöznek meg.

A homoktővis kétlaki növény, ezért a hím porzó növények helyes elhelyezése nagyon fontos feltétel. A nőivarú növények megbízható beporzása úgy érhető el, hogy minden két nőivarú növény sort felváltanak egy vegyes sorral – minden 5 nőivarú növényre egy hímivarút ültetnek.

A homoktővis leginkább hatékony termesztési módja a gypesített sorközök és a rendszeres sorközi mulcsolás lenyírt fűvel. A talaj termékenységétől függően a növényeket évente 20–25 kg/ha ammónium-nitráttal vagy más azonos arányú nitrogéntartalmú műtrágyával tápanyag-utánpótlással látják el.

A növényeket többtörzsű cserjeként – több hajtással – vagy egytörzsű faként nevelik. Annak érdekében, hogy a fa kompakt, alacsony koronát alakítson ki, az első 4–5 évben csak a felesleges, helytelenül elhelyezkedő és a koronát besűrűsítő ágakat távolítják el. Az újonnan megjelenő gyökértörzsű hajtásokat a tövüknél vágva távolítják el. Egyes ágakat 10–20 cm-rel rövidíthetnek az ágazás ösztönzése érdekében. Évente egyszer egészségügyi metszést végeznek, amely során eltávolítják a száraz, sérült és eltört ágakat. A nyolcadik év után megfiatalító metszést végeznek – hároméves fára.

Ha virágzás idején nincs szél, szükséges a nőivarú virágok kiegészítő beporzása – a hímivarú növényekről levágnak virágzó hajtásokat és rögzítik a nőivarú növények koronájába, vagy megrázzák felettük.

A gyümölcsfejlődés körülbelül 100 napig tart, az érés július végén – augusztusban következik be.

A gépesített betakarításhoz rezgőgépeket használnak, amelyek megrázzák az ágakat. A gyümölcsök kézi betakarítása nehézkes az ágakon található tövisek, a rövid gyümölcsszárak és az ágakhoz szorosan tapadó gyümölcsök miatt. Ezért célszerű kevés vagy egyáltalán nem tövises, hosszabb gyümölcsszárakkal rendelkező fajtákat termesztani.

A legelterjedtebb fajták egy része orosz eredetű. Íme néhány újabb orosz fajta:

Pantelevskaya

A növény közepes életerejű, elágazó és kerek koronájú, az ágak 45° szögben törnek ki.

A gyümölcsök nagyok, átlagos súlyuk 0,8–1 g, megnyúlt-tojásdad alakúak, narancsvörösek, a gyümölcsszár 3–4 mm hosszú.

A gyümölcsök kémiai összetétele: cukrok – 5,8%, savak –